

НИКОЛА
ЛОРЕНЦИН
РЕДИТЕЉ

Ово што сада
допире до
гледалаца и
носи ознаку
српског филма
у великој
мери је улудо
бачен новац.
Све је на готово
исти калуп
штанцовано
– Београд као
локација где се
догађају
недела,
појављују
беспризорни
људи, где се
псује, пуца...

ПИТАЊА ПРОФЕСОРА КАРАБАША

По Вашем наређењу част ми је послати Вам овај извештај о добровољцима Италијанима који су били у златиборском четничком одреду: Сви су Италијани, њих седам, били у чети потпоручника Владимира Бана и сви су се ванредно храбро борили на Бабиној гори код Вишеграда 7. августа ...". Овако говори кратки извештај пуковника Чедомира Поповића о боравку, борби и погибији петорице од седам италијанских добровољаца на Бабиној гори изнад Вишеграда, у августу 1914. године. Седморица још голобрадих момака (најмлађи од њих напунио је 18 година у Крагујевцу), задојени гарибалдинским идејама, кренули су пут Србије дан након што је Аустроугарска објавила рат, како би се прикључили српској војсци. Петорица су одмах погинули, а остала двојица су се вратили у Италију, рањени. „Био је то тужан повратак, истим путем којим су и дошли“, каже маестро Никола Лоренцин, аутор документарца „Седморица са Дрине“ и редитељ чија радна биографија бележи на десетине урађених филмова, серија, драма. А и понеку књигу.

– Овај документ који смо ископали у Војном архиву је први који је јасно утврдио да их је било седам, а не пет, како стоји на плочи коју је подигла италијанска амбасада у Текеришу. И да су се борили на Дрини, на Бабиној гори код Вишеграда, а не на Церу, како се веровало. То су Артуро Реали, Никола Горети, Франческо Конфорти, Ђезаре Колица, Уго Колица, Марио Корвизијери и Винћенцо Бука.

Q Како сће дошли до сће приче?

– Како то обично бива – до уха ми је дошао глас да Италијани постављају једну малу плочу на спомен-обележју на Текеришу, са пет имена погинулих Италијана. Пошто уображавам да познајем Италију, а сасвим је поуздано да су моји из Италије, мени се одмах појавила једна замисао и емоције. Одмах сам видео ту петорицу момака, њихове породице, девојке, градове, школе које су оставили.

Q Осим Војног архива Србије, где сће све још трагали за сазнањима о овим младим?

– Војни аташе италијанске амбасаде упутио ме је на пуковника Антонина Зарконеа, директора италијанског Војног архива. Зарконе је, иначе, написао књигу о овим људима, „Il Precursori/Претходници“. Помогла је и Ани-та Гарибалди, праунука Гарибалдијева, која у Риму води Музеј гарибалдинаца. Но, поред историјских архива, било је потребно отићи у места где су рођени и живели ти момци. Мене је највише узбуђивало да дођем на места одакле су кренули, да их видим, да бацим поглед кроз прозор кроз који су ти момци гледали. Тако смо и ми прошли истим калетама, пјачама Рима, Сутрија, Кастел Мадама, Кастел Марина, Салерна, Кастел ла Маре дел Голфо, којима су ишли ти момци. И сазнали да су они махом били из угледних породица и да су неки од њих

добили своје улице. Кастел Мадама још чува кућу и стан у коме је живео Марио Корвизијери, ту сад живи његова родбина. Винћенцо Бука, међутим, био је потиснут из свести својих суграђана.

Q Та седморица нису могли познавати Гарибалдија, били су премлади. Са друге стране, што није био први пут да се Србија срећне са гарибалдинцима...

– Гарибалдијеве идеје тада су биле веома живе, можда у још јачем напону него раније. Двојица од ових момака су толико већ били задојени тим идејама да су неколико година раније учествовали у грчко-турском рату на страни Грка. Што се тиче историје односа гарибалдинаца и Србије, ваља подсетити да су они и 1876. године дошли у Србију, у време првог српско-турског рата, да се боре на српској страни.

Q Како је Никола Лоренцин постао што што јесће и срео се са „седморицом с Дрине“?

– Мислим да су Пула и фестивал најзаслужнији. Један сам од веома малобројне групе људи који су од самог почетка висили на оним шкалинима у арени и гледали филмове. Наиме, мој деда Мате Лоренцин и баба Агата били су велика сиротиња у Истри, без земље. Деда је радио у Арсеналу у Пули и добио је понуду од неког Чеха да пређе у Нови Сад да ради у авио-индустрији. После неког времена вратили смо се у Пулу тако да сам ја као клинац гледао филмове, дивио се мало арени, а мало филмовима... Пула је тада имала одличан кино-клуб, па МАФАФ, међуклупски фестивал аматерског ауторског филма. Тамо сам стекао прву диплому, као фотограф. Али, прво сам уписао књижевност, па радио као новинар у Истри. Ђаво ми није дао мира, оставим редакцију и положим пријемни на Академији. Данас то не бих урадио...

Q Зашто?

– Можда зато што данас више немам тог филмског букеа! Наравно, волим да радим, нема дана да не мислим о филму и пишем. Ево, сад баш завршавам припреме за нови филм. Баш је ових дана комисија усвојила мој сценарио за обележавање 70 година „Застава филма“.

Q Последњих година ви се највише усредсређујете на документарце. Због чега?

– Не знам ни сам, али постоји једно подсвесно образложење. Од времена мог новинарског рада и искуства привлачи ме да шмркнем атмосферу било на Славији, било на Дорћолу или у Сјеници. И да ту нађем удицу коју загризем и урадим филм. Није битно да ли је намењен телевизији или другом медију. Други разлог је што сам на Факултету драмских уметности добар део радног века провео као професор и у неком тренутку сам добио задатак да предајем документарни и наменски филм. И онда сам се свесрдно бацио на то, истра-

живао, урадио и књигу на ту тему. Та врста филма заиста ме привукла.

Q Како *ѿо*?

– То није играни филм, дакле филм о нечему што је пред камером у коме имамо „сiнeтa verite, а камера како велите“, не. Документарни филм, и то сам научио од великих аутора, светских и домаћих, јесте оно што сликају душа и оно умно око аутора, које истинито гледа на стварност, али пројектује себе. Никад, рецимо, Влатко Гилић не би урадио оне сјајне филмове да то није био он уместо оних болесника, људи, старца, који се брчкају у блату желећи да поживе дан више, или покрај зидара на високом мосту.

Q Али где су, онда, истина и стварност у документарном филму и која је разлика између њих?

– Стварност је оно што ми у документарном филму изградимо. Постоји, такође, оно што други у документарном филму виде као истину. Рецимо, избегличке колоне из последњег рата. Одлучим да снимим филм о дечаку Дејану, који је некаквим „југом“ бежао из Крајине возећи, иако је имао десет година, мајку, млађу сестру и бабу, до Обреновца где су добили први смештај. Снимамо, али нисмо били ни у Книну, ни у колонама кад су их бомбардовали, него смо их дочекали ту кад је све већ било готово. Та истина има наставак – на десету годишњицу догађаја нађемо Дејана да бисмо снимили шта се с њим десило. Саслушао нас је и рекао: „Немојте, молим вас, ми још имамо тамо земљу, кућу, одлазимо, имаћемо велике непријатности ако се ја опет појавим“. Уз то, и емоције редитеља морају некако да се нађу, да буду у некаквом љубавном односу са тим што ви кажете – истина, а ја бих то назвао догађајем. А и сваки документарни филм има пре свега повод и то је оно на шта редитељ прво гледа и на шта реагује.

Q Ко је највише ушлицао на Вас кад је документарни филм у ишцању?

– Крсто Шканата, Влатко Гилић, Живко Николић, Стјепан Заниновић, Миленко Штрбац, Александар Илић Маљ. Данас више никоме не пада на памет да, као што су они чинили, направи документарац до 15 минута. Да не говорим у име гледалаца, то се само будаласти критичари позивају на њих – они су увек знали да погоде оно што мене занима, да ми набију нова открића у лице док све трепери на платну. Хтео не хтео, документарни филм полази од чињеница и познатог, а мора да стигне до открића. Ако тога нема, немој да се бавиш тиме. Да подсетим на великог мајстора документарног филма, пољског редитеља Казимира Карабаша, чији су ме „Музиканти“, дивна етида с краја педесетих о старцима из варшавског трамваја који се увече скупе и музицирају, очарали. Срео сам га на фестивалу у Кракову и успео да проведем један дан с њим у разговору и снимању. Тада је већ био професор у Лођу. И професор Карабаш каже овако: „Посто-

је само два питања – шта хоћеш да снимаш и како? Ако то ниси решио, немој почињати да радиш.“ На срећу, ми све то снимимо, и ја направим филм за „Заставу“ који се зове „Шта и зашто професора Карабаша“.

Q Мислиће ли да су наше данашње филмације изгубиле разлику између онога што јесте кришка и обичних злурагих коменшара?

– У највећем броју филмова данас те разлике нема. И то су филмови опаки, огорчени, филмови који кажу клинцима „бежите одавде шта ћете овде“. Имам четворо деце, двоје унучади, никад нисам дошао на такву помисао, упркос годинама криза, премишљања, проблема. Није решење да у филму посегнете за пиштољем или бумерангом, псовкама и аморфним ликовима, због немаштине.

Q Мислиће ли да је *ѿо* последица безидејности?

– Сви су они образовани, много више него ми пре 50 година. Али нису тако помно гледали филмове, нису ишли у Кинотеку, иако на Академији сваке недеље имају бар пет капиталних филмова да погледају. Преузимам део одговорности што ти млади људи праве такве филмове. Ипак... Извините, сви смо имали проблеме, кризе, муке и невоље, а није тако испадало. Анте Бабаја је са „Брезом“ направио најмодернији филм са највише муке и невоље у

човековом животу, без псовке или било какве ерупције вањског. Требало би да ти млади аутори погледају мало више наше класике. Ту има свега, зла и напакот. „Човек из храстове шуме“, „Делије“, „Повратак“... Па „Град“, и то онај део са Столетом Аранђеловићем је стварно мрачан, али изврстан! Уместо тога, ми данас имамо прави пастиш у српском филму. Ово што сада допире до гледалаца и носи ознаку српског филма у великој мери је улудо бачен новац. Све је на готово исти калуп штанцовано – Београд као локација где се догађају недела, појављују беспризорни људи, где се псује, пуца итд.

О Мислиш да српска кинематографија данас њих од јевџинних џрикова?

– Данашње филмације, не сви али један део, користе се најпре незнањем. На публику уопште не реагују, а немају ни обавезу да то на неки начин чине, тј. да делују на гледаоце. А то не може ако нешто племенито не искочи. Наравно, има аутора попут Кустурице, Паскаљевића. Сваки Паскаљевићев филм је племенитошћу дошао до гледаоца. На страну што многе ствари, поготову данас, не опстају. Из наше филмографије нестали су и многи изражени естетски елементи типични за „црни талас“. А кад гледам старе филмове, ја уживам, јер, као што каже Едгар Морен, могу да нешто из свог бића пројектујем у те филмове. Нешто што сам врло блиско доживљавао или на време читао.

О Имам уџисак да Вам је остџао жал за оним стџарим југословенским филмовима који су урађени џре „црног џаласа“...

– Као неко ко се бави филмом, али га има на уму и као гледалац, мислим да је послератна кинематографија Југославије створила вредна дела. Још од оног дана када је Радош Новаковић дошао у Београд и показао „камера тамо, ово овамо“, да сниме ослобођење Београда, почиње ново време филма у Србији и Југославији. Почину, врло брзо, да искачу као кокице из шерпе, домаћи дугометражни филмови – „Славица“, „Живеће овај народ“ итд. Кад је требало да их обрадим због приказивања на једном од канала, помно сам их прегледао и многе добро упамтио. Чак и они који су клецнули и нису баш били добро урађени, имају одређени квалитет. И не треба се са том гарнитуром филмова и аутора шалити, заваравати, оставити је по страни. „Цигули мигули“ Бранка Марјановића је сатира која у свему додирује Нушића, са фином критиком друштва. А урађена је у послератно време, кад је било тешко дирнути у власт. Па „Концерт“ Бранка Белана, „Живеће овај народ“ Николе Поповића, или „Трст“ о бурним временима Тршћанске кризе... „Застава“ је имала своје филмове о Трсту и Истри, такође.

О Али џо значи да су ондашње власџи имале више слуха за филм као средсџво за џласирање идеја?

– Више него данас. Данас су дигли руке од филма, поуздају се у телевизију и те просте пропагандне пору-

ке. У интернет такође. А ондашња власт имала је и те како слуха и одвајала је за филм, желела уметнички филм. Имали су савете, комисије, цензуре, али су филмови излазили. И то добри. Сада се појављују и неке ре-визионистичке намере и идеје.

О У ком смислу ре-визионистичке?

– Иде се на преиспитивање значаја неких наших филмова, али чак и они који заступају те идеје прескачу период од 1945. до појаве „црноталасоваца“. А тај први период је сјајна основа за ово што ће уследити.

О Радили стџе докуменџарац о Свеџозару Глигорићу, нашем великом шахистџи, али не из угла шаха, већ из угла његовог бављења музиком. Зашџо?

– Са Глигом и шахом сам се срео давно, као клинац у Земуну, 1950. године кад се у Дубровнику одржавала шаховска олимпијада. Глигорић је тада сјајно играо! У међувремену сам сазнао да он као манијак скупља плоче, попут мене. Напишем сценарио, са тежиштем, заиста на музици и том дивном Глигином раду. Зближили смо се током снимања, што је, можда, понешто и одузело том филму. Пун ентузијазма, имао је професора музике који је долазио код њега. Научио је Глига компјутерски програм за компоновање. Професор то провери, па му дџ да ради. Овај је компоновао, писао текстове, преводио, радио на клавиру.

О Ове године „Застџава филм“ слави сегамгесетџ година рада, а Ви стџе гео џе исџорије. Како је дошло до сарадње?

– То је једна изненадна љубав, не зато што се нисмо познавали, напротив. Први филм урадио сам 1987. и звао се „Шифра Перла“. Бавио се девојчицом која је 1942. године или 1943. на Козари била изгубљена међу мноштвом деце и донета у Загреб, у једну породицу где је одрасла. Све се десило случајно. Предраг Тодоровић, сниматељ „Византијског плавог“, јавио ми је да се она појавила и да ће се срести са породицом. Одемо на Козару, снимимо све. На срећу, пуно деце из те породице преживело је рат, а њу су препознали по тој перли, наруквици. Наша сарадња траје веома дуго, а резултат је онолико филмова колико је требало, а да то буду часни и поштени филмови.

О „Застџава“ има дугу исџорију, веома богџиу филмографију. Како би се „Застџави“ могло џомоћи?

– „Застава“ самостално опстаје и ради добро и у овом тренутку. Али постоји нешто што би морало да профункционише – да кад спољни сарадници на конкурс добију паре, да могу да их донесу у „Заставу“. У овом тренутку „Застава“ нема право да учествује на конкурсима. То јесте полубуџетска установа која базира на војном динару, али као и увек отворена је за сарадњу, па би ту могло нешто да се промени. ■

Милена МИЛЕТИЋ